

جایگاه عقلانی حکم قصاص در نظام حقوقی اسلام و مقایسه آن با نظام حقوق بشر غربی از دیدگاه آیت الله جوادی آملی

ابراهیم جوانمرد فرخانی
استادیار گروه الهیات دانشگاه گنبدکاووس
javanmardebrahim@yahoo.com

چکیده

امروزه در بسیاری از کشورهای جهان با ادعای حمایت از حقوق بشر، مجازات قصاص و اعدام جانی یا به طور کلی لغو و یا بسیار کم شده است. یکی از عمده ترین دلایل مخالفان آن است که اعمال این مجازات موجب تقویت حس انتقام جویی و قساوت قلب مردم شده و آنان را از خوی انسانی دور می سازد. لذا کفایت خشن و غیرانسانی است که ضرورت و مشروعیت خود را از دست داده است. در همین راستا در این مقاله، جایگاه عقلانی حکم قصاص در نظام حقوقی اسلام و مقایسه آن با نظام حقوق بشر غربی از دیدگاه آیت الله جوادی آملی مورد بررسی قرار گرفته است. داده های این تحقیق با روش کتابخانه ای جمع آوری و سپس به صورت توصیفی تحلیلی بررسی شده است. نتایج تحقیق نشان می دهد که قانون قصاص نه تنها خشونت شمرده نمی شود بلکه با توجه به مصلحت کل جامعه، شعبه ای از رحمت و رأفت الهی به شمار می آید.

واژه های کلیدی: اسلام، قصاص، جوادی آملی، حقوق بشر، اعدام

1. مقدمه

همه اعضای جامعه اسلامی مکلفند پاسدار امانت مالی و عرضی و جانی افراد باشند. از این رو، در اسلام به همه دستور داده شده است که جان انسان ها را حفظ کنند و از ریختن خون دیگران بپرهیزند و نیز اگر کسی اقدام به کشتن کسی کرده، مجازات قصاص برای او در نظر گرفته شده و آن را عامل حیات اجتماعی دانسته است. با این وجود، برخی از نظام های حقوقی جهان معاصر، مجازات قصاص را قبول نداشته و آن را منافی حقوق بشر و قوانین شهروندی قلمداد می کنند و طی آن حکم قصاص را غیرکارآمد توصیف کرده اند. در این میان، هیچ یک از دغدغه های حقوق بشری تاکنون مانند این مساله بحث برانگیز نبوده است. لذا قصاص و اعدام جانی که از احکام منصوص و آیات محکم قرآن است، موجب کشمکش میان دنیای اسلام و جهان غرب گردیده و همواره از مصادیق نقض حقوق بشر شمرده شده است. طبق میثاق بین المللی مدنی و سیاسی، از نظر حقوق بشر اصل بر اجتناب از اعدام است. در اول مارس 1985 میلادی نیز بسیاری از کشورهای اروپایی مانند آلمان، انگلیس، فرانسه و ... مجازات اعدام را به طور رسمی و به کلی لغو کردند. لکن ایالات متحده آمریکا تقریباً تنها کشور غربی است که مجازات اعدام هنوز در آن اجرا می شود. بدین ترتیب با گذر زمان چالش میان جهان غرب و کشورهای اسلامی در خصوص حقوق بشر (نسبت به مجازات اعدام و قصاص) ژرفتر خواهد شد. اکنون باید پرسید با توجه به سیمای منفی و خشنی که از دین اسلام در دنیای غرب ارائه شده، شارع در پس این قانونگذاری به دنبال تحقق چه هدفی بوده است. چه منفعت و آثاری به واسطه حاکم بودن قانون قصاص در جامعه حاصل می شود؟ آیا مبانی و زیرساخت های فکری این مجازات با معیارهای امروزی حقوق بشر و حقوق شهروندی سازگار است؟

بی تردید، برای عمق بخشیدن به این اندیشه، ضروری است تا مبانی حکم قصاص را مورد دقت نظر بیشتری قرار داده و تأملی جدی در آن داشته باشیم. در این میان، حضرت استاد جوادی آملی از اندک دانشمندانی است که به این مقوله مهم با ژرف اندیشی و جامع نگری عقلایی بر پایه دید دقیق فلسفی پرداخته و به نسل نوخاسته و جویای حقیقت تقدیم کرده است. بر همین اساس، نگارنده این نوشتار، بحث یاد شده را در جهت بیان سازگاری مجازات قصاص با حقوق بشر و حقوق شهروندی از دیدگاه اندیشمند اسلامی، آیت الله جوادی آملی بررسی کرده است.

البته لازم به ذکر است که آنچه در اینجا مورد پژوهش قرار می گیرد پاسخ به این سوالات است: آیا مجازات قصاص با معیارهای امروزی حقوق بشر و حقوق شهروندی سازگار است؟ آیا می توان این قانون اسلامی را به طور کلی غیر کارآمد و غیر انسانی دانست؟ خطوط اصلی تفاوت دو نظام حقوقی اسلام و غرب در مجازات قصاص چیست؟

2. تفاوت در مبانی حقوق اسلام و مبانی حقوقی جوامع غیر دینی

«مبانی» از نظر لغوی جمع کلمه مبنا از ریشه «ب ن ی» به معنای «پایه، اساس، بنیان، شالوده» یک چیز است (حسینی دشتی، 1385، ج 5، ص 120). در اصطلاح نیز به معنای پایه های استواری است که به صورت اصول و امور